
 TÓTH TERÉZ

**A MAGYAR ZENEPEDAGÓGIA XXI. SZÁZADI
MEGÚJULÁSA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
TANTÁRGY-PEDAGÓGIAI KUTATÁSI PROGRAMJA
KERETÉBEN:
MTA-LFZE AKTÍV ZENETANULÁS KUTATÓCSOPORT 2016-2021**

(Deszpot Gabriella felvétele)

Kevés olyan időt álló pedagógiai örökség létezik, mint a Kodály Zoltán eszmei alapvetésén, csaknem 100 éve létrejött magyar zenepedagógia. A magyarországi zenepedagógusok szerte a világon máig keresett szakemberek Ausztráliától Kínán át az Egyesült Államokig. A Kodály Intézet Kecskeméten a XXI. században is a nemzetközi zenepedagógiai színtér megkerülhetetlen tudásközpontja. Ezek után némi joggal ütközhetnénk meg a címben jelzett megújulási folyamat szükségességén. Vajon egyszerű kiigazításról van szó vagy hosszabban elnyúló átalakításnak vagyunk tanúi?

Az MTA-LFZE Aktív Zenetanulás Kutatócsoport eredetileg egy kísérleti programmal indult 2014-ben a Liszt Ferenc Zenetudományi Egyetem Kodály Intézete és a Magyar Tudományos Akadémia Természettudományi

Kutatóközpont Agyi Képkalkotó Központ kutatóinak részvételével *dr. Nemes László Norbert* vezetésével. Az interdiszciplináris kutatócsoport munkájának finanszírozását az MTA által meghirdetett tantárgy-pedagógiai kutatási program pályázatai biztosították 2016-tól. A csoporton belül két, különböző szakmódszertani modell fejlesztésével foglalkozó kutatócsoport jött létre: a *Kreatív énekes-játékok ritmikus mozgással* elnevezésű 1.modell *Szirányi Borbála* vezetésével, valamint a *Dinamikus énekzene-tanulás* 2.modell *dr.Deszpot Gabriella* vezetésével. A harmadik kutatócsoport a két zenepedagógiai modell kapcsán kognitív, viselkedéses hatásvizsgálatokat és agyi elektrofiziológiai változások mérését végezte *Dr. Honbolygó Ferenc* vezetésével. 2021. március 27-én került sor a kutatócsoport több éves munkáját lezáró és az eredményeit bemutató online konferenciára, amelynek az anyaga megtekinthető a Zeneakadémia YouTube csatornáján (84): [Új zenetanítási modellek a Kodály koncepció szellemében - YouTube \(6:08:55\)](#). A kutatás produktumai, beszámolók, kézikönyvek, többszerzős tanulmányok, multimédiás példatár hozzáférhető a Kodály Intézet honlapján: [MTA-LFZE Aktív Zenetanulás Kutatócsoport | Zeneakadémia Kodály Intézet \(kodaly.hu\)](#) Az alábbiakban felvillantunk néhány izgalmas gondolatot a konferencia előadóitól és a kerekasztal-beszélgetésből¹ a fent említett megújulás jegyében.

Az örökség és a továbblépés útja

„A Kodály nevével fémjelzett magyar zeneoktatás ...akkor maradhat élő és érvényes, ha zenetanításunk *gyakorlata* reflektál a körülöttünk lévő világban zajló szociális és kulturális változásokra, továbbá folyamatosan épít a *pszichológia és pedagógiai* tudományok legfrissebb tapasztalataira” – *dr. Vigh Andrea*, a Zeneakadémia rektorának, a konferencia fővédnökének köszöntő szavai (a köszöntő megtekinthető YouTube-ra feltöltött videón 13:15 perctől) összegzik a fejlesztés tartalmát és irányát felhívva a figyelmet a zenepedagógiai praxis megújításának sürgető szükségességére.

Dr. Nemes László Norbert, a Kodály Intézet igazgatója előadásában a jelenlegi magyarországi iskolai ének-zene oktatás kapcsán válságtünetekről beszél: a leginkább elutasított tantárgy, nyűg a tanulók számára, sőt adott esetben még a megszégyenülés terepe is! Vannak ugyan kiváló tanáraink is,

¹ Dr. Nemes László Norbert a Parlando szerkesztőbizottságának tagját, Tóth Teréz pedagógiai szakújságírórt kérte fel a kerekasztal moderálására.

tankönyveink a múltból (Ádám, Szőnyi, Dobszay), de a kodályi eszme esszenciája, az *intellektus és a lélek harmonikus fejlesztése* nem valósult meg. „A zenével való örömteli találkozásra” van szükség az énekórákon, fogalmaz a professzor. (48:30) A tantárgypedagógiai fejlesztés kapcsán Nemes László összefoglalta azokat a nagy európai pedagógiai, zenepedagógiai áramlatokat, irányzatokat, amelyek ihletői voltak a magyar zenepedagógia 21.századi megújulási folyamatainak. Mindkét zenepedagógiai fejlesztés a zene és a mozgás összekapcsolásának eszméje köré épül. A professzor kiemelte, hogy bizonyos tekintetben rokonságot mutatnak Jacques Dalcroze törekvéseivel: a testmozgással átélt zenei élmény fokozza a zenét tanulók vonzalmát a zenéhez és vágyukat a zenei kifejezés iránt (5:02:22) Az Orff-módszer szintén előzménynek tekinthető, tette hozzá Nemes László, hiszen az éneklés és a szabadon improvizált mozgás hangsúlyos szerepű benne. Maria Montessori eszméje a szabad, spontán, önkifejező tevékenységből fakadó gyermeki kreativitásról különösen nagy hatással volt Kokas Klárára, a Dinamikus-modell ihletőjére. A csend és a koncentráció, a mozdulatlanságból fakadó összeszedettség szintén Montessori-elem a Kokasban. A zene befogadása, annak a folyamata és nem a zenei produktum létrehozása áll a Kokas-pedagógia origójában. A művészeteken keresztül történő komplex nevelés eszméje a Waldorf-iskolákban figyelhető meg.

Csapó Benő a neveléstudomány professzora, az MTA Közoktatási Elnöki Bizottságának társelnöke nyitó előadásában a jelenkori és a történeti kontextust is felvillantva beszélt a tantárgypedagógiai fejlesztésről: művészet-pedagógiai célú pályázati lehetőség Lovász László akadémiai elnöksége idején, két évtizeddel a rendszerváltás után (!) vált elérhetővé (35:38).

Pedagógiai tudás: a praxis

A konferencián bemutatott mindkét tantárgypedagógiai fejlesztés alapját elsősorban az *ének-zene tantárgyat a gyakorlatban ismerő, az osztálytermi praxist évtizedek óta művelő kimagasló tanáregyéniségek gyakorlati tudásának - megfigyelések, reflexiók, összegzések, kipróbálások, rendszerezések -, explicitté és hozzáférhetővé tétele adja.*

Szirányi Borbála, az LFZE tanára és *Barabás Edina* a Kós Károly Általános Iskola és LFZE tanára, mintegy húsz év tanítási tapasztalatát, valamint Lucinda Geoghegan skót zenepedagógus kreatív énekes játék és aktív zenehallgatáshoz

kialakított mozgásos gyakorlatait sűrítették a Kreatív énekes játékok ritmikus mozgással elnevezésű modelljükbe (bemutatójuk kezdete: 2:14:24). A zenei ismeretszerzést és zenei készségfejlesztést gazdag népdal-repertoár énekléssel és irányított de változatos mozgással - lépés, tapsolás, testritmus gyakorlatok, egyedül, párban és csoportosan végzett mozgásos feladatok – megvalósító zenepedagógiai modellben az élményszerűség, az örömezzet mindvégig jellemzője az óráknak. A fejlesztett készségek sorában többek között a ritmus, intonáció, éneklési vagy az osztott figyelem készsége található. Gazdag módszertani repertoárjukat 133 filmfelvétellel mutatják be, amely elérhető lesz a Multimédia Példatárban.

Farnadi Tamara, a győri Bartók Béla Ének-zenei Általános Iskola ének-zene tanára és *Buda Sára*, a gyömrői Weöres Sándor Általános Iskola ének-zene tanára videó-bejátszásokkal illusztrált bemutatójában a Dinamikus énekzenetanulás modell gazdag pompájában tárul fel előttünk iskolai padosok között szabadon táncoló gyerekekkel, tábla előtt történeteiket elmesélő, vagy éppen eléneklő fiúkkal és lányokkal (a bemutató kezdete: 3:22:43). Ahogyan Farnadi fogalmaz, az ő modelljük vivőereje a Kokas-pedagógia, hiszen annak minden elemét tartalmazza. A kodályi, Ádám Jenő -féle intellektuális zenei képességfejlesztéshez is eljuthatunk, illetve a kokasi aktív, szabadmozgásos zenebefogadás közös élményéhez a modell használatával. Számos gyakorlatot, emblemikus példát láthatunk a bemutatón (testbresztő gyakorlatok, kapocsdal, ceruzatánc, szólótánc szabad mozgással, történet-elmesélés), amely illusztrálja, ahogyan a „tudatalatti tudatossá válik” (Buda Sára).

Tudomány a művészetről

„Ez a konferencia azt mutatja meg, amikor a tudomány teszi megismerése tárgyává a művészetet.” (Csapó Benő)

A konferencia első nyitó előadását *Csépe Valéria* pszichológus, akadémikus az ELKH TTK Agyi Képző Központ kutatója tartotta. Előadásában az óriáskerék mozgó, színes és összekapcsolódó metaforájában sűrítve jelenítette meg a zene elmére és lélekre gyakorolt rendkívül komplex hatását: a kognitív észlelőrendszerek működését és a társas-érzelmi készségek fejlődését, az állandó fejlődésben lévő agy működését (az előadás kezdete: 21:43). Az élményszerű, örömteli művészeti, zenei nevelés a teljes ember fejlesztésére van hatással, ennek szellemében kell a 21.században megújulnia a

zenepedagógiának állítja összhangban a Nemes által kifejtett harmonikus fejlesztés kodályi eszméjével.

Dr. Deszpot Gabriella előadásában a Dinamikus modell neveléstudományi szempontú reflexióját mutatja be, előadásában tetten érhető a pedagógia innovációelméleti megközelítése. Különlegessége az egész kutatásnak Deszpot Gabriella munkássága, aki mint neveléskutató pedagógiai folyamatokat elemzett, követett, írt le miközben zajlott a Kokas-pedagógia adaptációja egyúttal egy új modell, a Dinamikus énekzene-tanulás pedagógiai innovációjának megszületése. A ciklikus fejlesztés sajátossága, hogy „mindig a gyakorlatból az elmélet felé haladt, és azt oda-vissza csatolta” (Deszpot). Az experimentális tanításból indult el, amit videódokumentálással rögzítettek, kódoltak, majd a követő tanítás tapasztalataival is felvértelve visszacsatolták a tapasztalatokat. A szakmai konzultációk és reflexiók folyamatosan zajlottak végig a fejlesztés során. (az előadás megtekinthető: **1:20:30**)

A *mozgásos vagy testi tanulási folyamatok*² mindkét zenepedagógiai modell kapcsán kiemelt jelentőségűek. Nem elég a hallás vagy a vizualitás érzékterületeinek bekapcsolása, a kisgyerekek zenei tanulási folyamatában a mozgás is elengedhetetlen. „A mozgás az új ismeret megtapasztalásának egy kiegészítő eleme” - hallhattuk a kerekasztal-beszélgetésben Szirányi Borbálától (**5:14:00**) Deszpot Gabriella a kerekasztal-beli felszólalásában viszont ennél is tovább ment. A mozgás elengedhetetlen eszköze a fejlesztésnek (**5:18:00**). A szabad mozgásos zenebefogadás során a mozgás a párhuzamos megélés területe, hallási, rezgési és egyensúlyi területeken keresztül fogadjuk be a zenét, erre a fajta testi zenei befogadásra épül a Kokas-pedagógia, illetve a Dinamikus modell.

Dr. Honbolygó Ferenc, a TTK Agyi Képző Központ tudományos főmunkatársa előadásában (**1:38:10**) elmondta, hogy céljuk egy komplex képességprofil felállítása volt a két zenepedagógiai modell kipróbálásában részt vevő gyerekekről. A *neuroeducációs* kutatás másik iránya a fejlesztések során feltételezett agyi változások elektrofiziológiai vizsgálata volt. A longitudinális vizsgálatban 4 iskolakezdő osztály vett részt, 1 csoport reál tagozatos

² A testi tanulás vagy embodied learning a 21.századi innovatív tanulási klaszterek egyike, a művészeti-kreatív és mozgásos tanulási folyamatokra utal szemben az oktatási rendszerekben szerte a világon magasabbra rangsorolt intellektust fejlesztő tanúlással és tantárgyakkal. (TT)

hagyományos módon tanulták heti két órában az ének-zenét (kontroll csoport), a második csoport reál tagozatos és a *Kreatív énekes-játékok* modellt alkalmazták énekórán heti két órában, a harmadik csoportban emelt óraszámában tanultak ének-zenét és a *Kreatív énekes-játékok modellt* alkalmazták, a negyedikben emelt óraszámában és a *Dinamikus modell* szerint tanulták az ének-zenét³. A résztvevő tanulók képességeit három alkalommal mérték fel (1. osztály év eleje és vége, 2. osztály év vége). Terveztek egy 3.osztályban végzett mérést is, de ez a Covid-járvány miatt megghiúsult. Honbolygó kiemelte, hogy a kutatásai egyediségét a részben a tantermi környezetben végzett mérések adják, valamint a számítógépes és online tesztek alkalmazása.

Dr. Asztalos Kata (4:05:25), az LFZE tudományos munkatársának az eDia elektronikus diagnosztikus rendszerrel végzett zenei észlelés (ritmus és hangmagasság) tesztjei és független szakértők bevonásával értékelt ritmus-és dallamreprodukciós mérései egyértelműen kimutattak tréninghatást mindkét modell esetében. A ritmusészlelési vizsgálatok szignifikáns tréninghatást mutattak ki a reál tagozatos, az első mozgásos modellt követő osztályban. Fejlődést mutattak ki ugyanebben a csoportban a hangmagasság észlelési és harmónia hallás terén is. Az emelt óraszámában ének-zenét tanuló csoportoknál a két modell esetében fejlődést a hangmagasság és harmónia hallás terén mértek. Viszont a két modell összehasonlítása kapcsán nagy mértékű különbségek a zenei készségek fejlesztése területén nem mutatkoztak, jelentős eltéréseket a két reális csoport fejlődésében mértek.

Lukács Borbála (4:15:15), a TTK Agyi Képző Központ tudományos segédmunkatársa a kognitív, szociális és érzelmi funkciók nem célzott fejlesztésének eredményeit vizsgálta, azaz kíváncsi volt távoli transzferek kialakulására a két modell alkalmazása esetén. Ugyan a legtöbb képességterületen mutatkozott fejlődés, különösen a nyelvi és verbális képességekben, de markáns eredmény a kognitív funkciókon belül csak a kreativitás területén volt tapasztalható: a számos énekes és mozgásos improvizatív elemet tartalmazó és bátorító *Dinamikus modell* esetében nagy mértékű fejlesztő hatást mutattak ki a gyerekeknél mind a fluencia (hány kreatív ötlete támadt), mind az originalitás (az ötletek egyedisége) vonatkozásában.

³A Kós Károly Ének-zene Emeltszintű Általános Iskola, a Bartók Béla Ének-zenei Általános Iskola, valamint a Zugligeti Általános Iskola tanulói vettek részt a vizsgálatokban.

Az agyi elektrofiziológiai válaszokat a zenei képességek vizsgálata terén, laboratóriumi körülmények között mérő, a gyerekek fejére kötött elektródákkal végzett kutatást Honbolygó Ferenc mutatta be (4:24:24). Azt vizsgálta a kutatócsoport, hogy a többször lejátszott, szándékosan „elrontott” (pl. hamis hang) zenére milyen agyi válaszok születnek. Az ún. eltérési negativitás paradigma, mint kísérlet jól működött, megjelent az agyi válasz, de tréning hatást nem tudtak kimutatni. Ennek az időtáv rövideje is lehet az egyik oka.

Végül a méréseket végző kutatócsoport előadását *dr. Maróti Emese*, a TTK Agyi Képző Központ kutatója zárta, aki a hallási entrainmentről adott elő (4:32:00), vagyis arról a velünk született és fejleszthető képességünkről, hogy a külső hangingerek ritmusára az agyhullámok szinkronizálódnak, illetve, hogy viselkedéses választ (ritmikus mozgások) tudunk adni. Mind az elektródákkal végzett vizsgálat, mind a metrumot és tempót követő szenzomotoros vizsgálat kimutatta az entrainment meglétét, de a mérések nem igazoltak fejlődést e téren egyik modell esetében sem. Maróti Emese a délutáni kerekasztalban részletesen beszélt a diszlexia kutatásokról, amelyekben kimutatták, hogy a ritmusgyakorlatok pozitív hatással vannak a beszédproblémák kezelésére (5:44:57’).

Arra a kérdésre, hogy a *tényalapú, bizonyítékalapú tudomány* mit mondhat el a művészetről (5:47:52), nagyon izgalmas beszélgetés bontakozott ki a program legvégén. Csépe Valéria mintegy helyesbítendő a feltett kérdést, kijelentette: „aki alapkutatást végez nem igazolni kíván dolgokat, hanem megérteni”. Honbolygó Ferenc szerint az edukációról szóló kutatáshoz nagyon konkrét kérdésekre van szükség, és ezekre az idegtudomány képes lesz jó válaszokat adni. Csapó Benő is hozzászólt a kérdéshez, és a pedagógiai fejlesztés kapcsán elmondta, hogy akár csak a vakcina-kutatások hatékonyság-vizsgálatai során, itt is meg kell tanulnunk *valószínűségeinkben gondolkodni*.

A bevezetőnkben feltett kérdéseinkre a válasz is talányos. A magyar zenepedagógia megújulása és megújítása elkerülhetetlen, és bár lezárult az MTA-LFZE-kutatás, naivitás lenne azt várni, hogy egyszerre valamennyi magyar általános iskolában ujjongó, örömteli, testet-lelket-szellemet felszabadító, kreatív, mozgásos, improvizatív ének-zene órák veszik kezdetüket, hogy az oktatáspolitikai *ténylegesen* fő prioritásává tenné akár nálunk, akár Európában a művészeti, zenei nevelést. A kutatásban részt vállaló

zenepedagógusok és kutatók azonban nem engedtek a nehézségi erőnek, és megmutatták, ahogyan Kodály Zoltán eszméje, mély és bölcs filozófiája a *21.századi zenepedagógiai gyakorlatban* újabb és újabb rétegeiben bomlik ki, miközben a nagy tanítvány, Kokas Klára tudása a zenéről és a gyerekekről nem elkülönül, hanem kiegészíti a mester és tanítványai munkásságát.

Tóth Teréz szabadúszó angol/magyar tanár, pedagógiai szakújságíró, oktatáskutató, a Parlando tanácsadó testületének tagja